

3 784C/48.5  
20

# КОНСТИТУЦИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

## Част първа

### ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

НАРОДНО СЪБЛЮДИТЕЛСТВО	№ 102-15/189
ПОЛУЧЕНО НА	22.12.1990 г.

чл. 1. (1) Република България е социална и правова държава, в която висша ценност е човекът.

(2) Републиката признава и гарантира неотменните права на човека и на социалните общности.

(3) Народът е единствен суверен в Републиката. Той осъществява държавната власт чрез правата и органите, предвидени в тази Конституция.

чл. 2. Република България е единна и неделима държава, в която не се допускат автономни териториални образувания.

чл. 3. Официалният език в Република България е българският.

чл. 4. (1) Политическите партии, обществените и религиозните организации са отделени от държавата.

(2) Системата от държавни органи се установява и действа в съответствие с принципа за разделение на функциите и взаимния контрол между органите, които ги осъществяват.

чл. 5. Демокрацията и законността са универсални принципи на обществото и държавата.

чл. 6. Правата, свободите и задълженията, установени в Конституцията, се осъществяват на основание на самата нея. Условието и резултатът за тяхното осъществяване могат да се уреждат със закон, когато това е предвидено в Конституцията.

чл. 7. (1) В правата, свободите и задълженията не се допускат никакви различия основани на раса, народност, етнически или социален произход, имотно състояние, обществено положение, религия, политическа принадлежност или убеждения.

(2) Жената и мъжът са равни пред закона. Жената ползва допълнителни права и облекчения в задълженията си, съответстващи на нейните биосоциални функции.

(3) Не се предвиждат привилегии или изземване на права в зависимост от местоживеенето или служебното положение на гражданите, освен когато в обществен интерес конституцията допуска ограничаване на отделни права или изчерпателно посочва случаите, в които това може да стане със закон.

(4) Лицата с физически и психически увреждания се ползват с допълнителна закрила от страна на държавата.

чл. 8. (1) Трудът е основен общественно-икономически фактор.

(2) Икономическата система се основава на свободата и равновоставеността на формите на собственост.

(3) Държавата регулира общественно-икономическия живот по начин, който съвместява индивидуалната и колективната самостоятелност със социалната справедливост в условията на пазарно стопанство.

чл. 9. Опазването на природата е условие за съществуването на обществото и човека. То е дълг на всички граждани, организации, и на държавата.

чл. 10. (1) Науката, образованието и изкуството са израз на свободата на човешката личност и служат за утвърждаване на общочовешките ценности.

(2) Културното и историческото наследство са достояние на цялото общество.

чл. 11. Правовият ред в Република България се съгласува с общопризнатите принципи и норми на международното право, както и с договорите, по които тя е страна.

чл. 12. (1) Република България отрича войната като средство за разрешаване на международните спорове.

(2) Нейната политика се ръководи от националните интереси и е насочена към укрепване на мира и към сътрудничеството със всички демократични държави.

(3) Участието на Република България в политически и икономически съюзи се решава чрез национален референдум.

## Част втора

### ПРАВА, СВОБОДИ И ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ГРАЖДАНИТЕ

#### глава първа

#### ГРАЖДАНСТВО

чл. 13. (1) Българско гражданство се придобива и загубва при условия и по ред, предвидени от закона.

(2) Никой не може да бъде лишен от българското си гражданство, ако в този случай той остава без гражданство.

(3) Гражданин на Република България не може да бъде изгонен от нея.

чл. 14. (1) Правата, свободите и задълженията на българските граждани се отнасят и за лицата без българско гражданство пребиваващи на територията на Републиката. Изключения се допускат за правата и задълженията, за чието притежаване законът изрично изисква българско гражданство.

(2) Лицата от български произход, които не притежават българско гражданство, се ползват от закрилата на Република България. Те имат право да придобият българско гражданство по облекчена процедура.

(3) При предвидени в закона условия, право на убежище в Република България имат чужденци, които са преследвани заради своята дейност в защита на международнопризнатите човешки права и свободи.

(4) Лица, извършили престъпления, се предават на друга държава само на основата на международен договор или на закон. Български гражданин не може да бъде предаван на друга държава.

#### глава втора

#### ЛИЧНИ И ПОЛИТИЧЕСКИ ПРАВА И СВОБОДИ

чл. 15. Републиката признава и гарантира свободата и неприкосновеността на човека.

чл. 16. (1) Никой не може да бъде задържан, подлаган на оглед, обиск или на друго засягане на личната му неприкосновеност, освен в посочените от закона случаи, на основа на мотивиран съдебен акт и акт и при спазване на предвидените от закона гаранции и процедури.

(2) В изрично предвидени от закона неотложни случаи, компетентните държавни органи могат да задържат гражданите или да ограничат по друг начин тяхната неприкосновеност, за което органите са длъжни незабавно да уведомят съда. В срок от 24 часа от извършването на тези действия, съдът трябва да се произнесе по законосъобразността на действията.

(3) При всяко засягане на неприкосновеността на гражданите от страна на компетентните държавни органи, те са длъжни да ги уведомяват за основанията на своите действия, както и за правата на личността, предвидени от закона в тези случаи.

(4) От момента на задържането си всеки има право на адвокатска защита.

чл. 17. (1) Жилището е неприкосновено.

(2) Оглед и претърсване на жилището, както и лишаване

от достъп до него се извършват само на основание на мотивиран съдебен акт, в случаи и по ред предвидени от закона.

(3) Влизането в жилището без съгласие на неговия обитател и без мотивиран съдебен акт се допуска само за предотвратяването на непосредствено предстоящо или извършвано престъпление, за залавянето на извършителя му, както и в случаите на крайна необходимост.

(4) Достъп в жилището се осигурява за компетентни органи в предвидените от закона случаи, свързани с тяхната дейност по охрана на здравето, предотвратяване на обществени бедствия и извършването на контролно-технически и данъчни проверки.

(5) Правилата за защита на неприкосновеността на жилището се отнасят и за другите недвижими имоти, които служат за лично ползуване.

чл. 18. (1) Свободата и тайната на кореспонденцията и на съобщенията са неприкосновени.

(2) Изключения от това правило се допускат само в предвидените от закона случаи и ред, на основа на мотивиран съдебен акт, когато и доколкото това се налага за разкриване на тежки престъпления.

чл. 19. (1) Всеки гражданин може свободно да се придвижва и да живее във всяко населено място на територията на Републиката, като се съобразява с установените от закона ограничения свързани с опазването на здравето на населението, на националната сигурност, или наложени като мярка за неотклонение и в изпълнение на влязла в сила присъда.

(2) Всеки български гражданин е свободен да напуска и да се връща в Републиката при условия и ред предвидени в закона.

чл. 20. (1) Всеки има свобода на мнението, което може да се изразява чрез слово, печат или обществени прояви.

(2) Тази свобода не може да се използва за призоваване към насилствено изменение на конституционно установения ред, към извършване на престъпления, за разпалване на етническа, национална, религиозна, езикова или расова вражда, за издаване на държавна тайна и за насилие над личността.

чл. 21. (1) Печатът и другите средства за масова информация са свободни и не подлежат на цензура.

(2) Уведомителният режим за учредяване на печатните издания, реда за поправяне на неточните публикации, начините за предоставяне на сведения за тяхното финансиране, както и основанията и редът за тяхното закриване, се уреждат със закон.

(3) Спирането и конфискацията на печатно издание се допуска само на основа на мотивиран съдебен акт и в съответствие с разпоредбите на закона, когато се нарушават изискванията на чл. 20 ал. 2 от тази Конституция. Ако в срок от 24 часа от налагането на спирането не последва конфискация, то губи сила.

чл. 22. (1) Всеки има право да търси, да получава и да разпространява информация или идеи, самостоятелно или чрез средствата за масова информация, като защита правото на интелектуална собственост.

(2) Това право може да бъде ограничено само в предвидените от закона случаи, свързани със гарантиране на националната сигурност, правата, честта или доброто име на гражданите, както и които самото предоставяне и разпространяване на информацията съставлява престъпление.

чл. 23. (1) Всеки гражданин е свободен да организира и да участва в мирни събрания, митинги и демонстрации.

(2) За събрания, провеждани в места предназначени за публика, не се изисква уведомяване на общинските власти.

(3) Редът за организирането и провеждането на събрания, митинги или демонстрации се урежда от закона. Отказ от страна на държавата за допускането им, се извършва с мотивиран акт само в случаите, когато съществува опасност за живота, неприкосновеността и здравето на гражданите или за нарушаване на обществения ред.

чл. 24. (1) Свободата на съвестта, на избора на вероизповедание и на провъзгласяването на религиозните или атеистични възгледи, е ненарушима.

(2) Правното положение на религиозните организации, начинът за тяхното финансиране и взаимоотношенията им с държавата се уреждат със закон.

чл. 25. (1) Всеки има право на неприкосновеност на личния си живот. Той може да се защити или да се обърне за закрила към държавата срещу незаконно вмешателство в личния му и семеен живот, както и при незаконно накърняване на неговите чест, достойнство, добро име, лична и семейна тайна.

(2) Никой не може да бъде фотографиран, филмиран, следен, записван или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие, освен ако той се намира на публично място и извършва публична дейност или ако тези действия са разрешени с мотивиран акт на компетентния съд.

(3) Никой не може да бъде задължен да дава сведения за своите политически, религиозни, културни или други възгледи, или да участва в организация или съвместна дейност, освен в предвидените от закона случаи свързани със заемане на държавна служба или с отбраната на страната.

(4) Всеки има право на достъп до воденото му от държавни органи в предвидените от закона случаи досие.

чл. 26. (1) Всеки, в съответствие със своето етническо самосъзнание, е свободен да развива своята култура, да избира своето и на децата си име, както и да използва в битовото си общуване и в другите незабранени от закона случаи, своя роден език.

(2) Със закон се определят случаите, при които използването на българския език е задължително.

чл. 27. (1) Гражданите са свободни да се обединяват в организации, които не си поставят забранени от закона цели.

(2) Забраняват се тайните общества, както и политическите партии и организации, които:

1. си поставят за цел насилствена промяна на конституционно установения ред;

2. създават военнизирани структури.

(3) Не могат да се създават политически партии на етническа, расова, полова или религиозна основа.

(4) Редът за регистрация и прекратяване на организациите, тяхните взаимоотношения с държавата, начинът на тяхното финансиране и списъкът на държавните длъжности, чието заемане е несъвместимо със заемането на ръководна длъжност или с дейност в политическа партия, се урежда със закон.

чл. 28. (1) Всички пълнолетни български граждани, които не са поставени под запрещение и не са лишени от свобода с влязла в сила присъда, могат да избират и да бъдат избирани в съответните държавни органи.

(2) Това право е всеобщо, равно и пряко, и се упражнява чрез тайно гласуване.

(3) Правото на гражданите да бъдат избирани може да бъде ограничено само в случаите, предвидени в тази Конституция.

чл. 29. Гражданите имат право да отправят до държавните органи молби, сигнали, жалби, предложения и петиции, както и да получават отговор на тях, по ред определен от закона.

чл. 30. Гражданите могат при равни възможности да заемат държавна служба в съответствие с предвидените от закона изисквания.

чл. 31. (1) Всеки има право да защити свои или чужди права и свободи по начин или със средства, които съответствуват на характера и на степента на тяхното противоправно засягане.

(2) Всеки има право да получи защита от държавата, включително и от съда, когато са нарушени негови права или свободи.

(3) Защитата, включително и адвокатска, е неотменно право във всеки стадий на процеса.

чл. 32. (1) На никого не може да бъде наложено наказание за деяние, което по време на извършването му не е било обявено от закона за правонарушение.

(2) Никой не може да бъде считан за виновен в извършването на престъпление, без влязла в сила присъда на компетентния според закона съд, издадена по предвидения от закона ред.

(3) Подлежащите на юридическа отговорност деяния и редът за нейното налагане се определят само със закон.

(4) Не се допуска смъртно наказание.

(5) Наказателният закон не може да има обратна сила.

(6) Никой не може да бъде подлаган на мъчения или на унижително третиране. Не се допускат ограничения в правата и свободите, надхвърлящи необходимото за осъществяването на правосъдието.

чл. 33. Всеки, чиито признати от Конституцията и законите права и свободи са противоправно или неправилно увредени от държавни органи и учреждения, може да иска тяхното възстановяване и справедливо обезщетение.

### глава трета

#### СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ПРАВА И СВОБОДИ

чл. 34. (1) Гражданите имат право на труд и на свободен избор на професия в зависимост от придобитото си образование, квалификация и умения.

(2) Държавата създава условия за професионалната квалификация и за подготовката на трудещите се.

(3) Държавата създава система за социално осигуряване на безработните.

чл. 35. (1) Трудещият се има право на възнаграждение, чийто минимален размер се определя от държавата.

(2) Условията и реда за сключване на трудовите договори, максималната продължителност на работното време, минималната продължителност на почивките, гарантирането на безопасни и здравословни условия на труд, както и решаването на трудовите спорове се урежда със закон. Останалите права и задължения на страните по трудовото правоотношение са предмет на взаимна договореност между тях.

(3) Държавата гарантира облекчения на труда на непъллетните, жените и на лицата с физически и психически увреждания при осъществяване на тяхната трудова дейност.

чл. 36. (1) Трудещият се има право на пенсия, върху чиято величина той може да влияе чрез размера на внасяните от него осигурителни вноски.

(2) Трудещите се имат право на социално осигуряване в случай на временна нетрудоспособност при условия и по ред, определени от закона. Това право се осъществява чрез задължителното им застраховане от работодателя, чрез доброволни лични вноски и чрез съдействие от страна на държавата.

(3) Всеки, който е нетрудоспособен или не може да се издържа от имуществото си и от доходите си, има право на подпомагане от страна на държавата, осигуряващо му достойно съществуване.

чл. 37. Частната благотворителност е свободна. Тя не подлежи на данъчно облагане.

чл. 38. (1) Трудещите се са свободни да създават синдикати и да членуват в тях. Това право може да бъде ограничено със закон само по отношение на държавните служители във военнизираните държавни органи.

(2) Редът за регистриране на синдикатите, финансирането им и техните отношения с работодателите и държавните органи се

уреждат със закон.

(3) Трудещите се имат право на стачка, което те упражняват при условия и ред, предвидени от закон.

чл. 39. Гражданите, при предвидени от закона условия и ред, имат право да създават предприемачески и други организации за защита на своите предприемачески интереси.

чл. 40. (1) Собствеността в Републиката по своя правен режим е частна и публична.

(2) Със закон се определя кой от двата режима на собственост да действа спрямо различните обекти на държавната собственост.

чл. 41. Подземните богатства, териториалните води и ядрената енергия са държавна собственост.

чл. 42. (1) Частната собственост, включително и върху интелектуални обекти, се признава и гарантира от държавата, която чрез закон установява начините за нейното придобиване, отчуждаване, ограничаване и използване.

(2) Правото на наследяване се признава и гарантира със закон от държавата.

(3) В предвидени от закона изключителни случаи с цел задоволяване на особено важни обществени нужди, държавата може да отчуждава или ограничава правото на собственост или други вещни права при условията на предварително справедливо обезщетение. Неимуществени вреди при отчуждаване или ограничаване на вещни права, винаги се предполагат и възмездяват.

(4) Държавата създава законодателство, което гарантира свободната конкуренция и препятства установянето на монополи, нелогичната конкуренция и нарушаването на правата на потребителите.

чл. 43. (1) С цел рационалното ползуване и съхраняване на земята, със закон се установяват задължения за нейните собственици и ползватели, както и за компетентните държавни органи.

(2) Използването на селскостопански земи за други нужди се допуска само при условията и по реда, предвидени в закона.

чл. 44. (1) Държавата гарантира свободата на стопанска инициатива и може да я подпомага в случаите, когато се обоснове нейната ефективност.

(2) Стопанската инициатива не може да се използва във вреда на безопасността, здравето и достойнството на личността, на природното равновесие и чистота, и на законните икономически интереси на гражданите и организациите.

(3) Законът определя начините и икономическите средства, с помощта на които държавата насочва и координира стопанската ~~дейност~~, за постигане на социални цели и за удовлетворяване на законните икономически интереси на потребителите и производителите. Тези начини и средства не могат да имат дискриминационен характер спрямо българските стопански субекти.

чл. 45. (1) Контролът върху паричното обръщение е монопол на държавата. Той се осъществява чрез подчинена пряко на Народното събрание държавна емисионна банка, която действа при условия и по ред, определени със закон.

(2) По изключение, държавата може да установява със закон свой монопол в дейности от особен публичен интерес.

чл. 46. (1) Републиката признава семейството като свободен и равноправен съюз между мъж и жена.

(2) Пълнолетните жени и мъже без каквито и да са ограничения, основани на раса, националност, гражданство или религия, имат право доброволно да сключат брак и да образуват семейство.

(3) Съпрузите имат равни права и задължения при сключването и по време на брака, както и при неговото разтрогване.

(4) Формата на брака, условията, пречките и реда за неговото сключване и разтрогване, правата и задълженията на съпрузите,

както и последствията от разтрогването на брака, се уреждат със закон.

(5) Законодателното регулиране на брака не може да засяга интимните отношения между съпрузите.

(6) Изборът на брачен ритуал е свободен, но предвидените в закона последствия от сключването на брак възникват само когато бракът е сключен пред съответния компетентен държавен орган по установения от закона ред или след фактическо съжителство приравнено от закона на сключен брак.

(7) Държавата създава икономически, социални и други условия, които способствуват за образуване на семейство и за пълноценното осъществяване на неговите функции.

(8) В медицински обоснованите срокове единствено заченалата жена може да реши да даде живот на плода, който носи, или да се освободи от него.

чл. 47. (1) Отглеждането, възпитанието и обучението на децата до навършването на пълнолетие, е право и задължение на техните родители, настойници и попечители.

(2) Държавата закриля майчинството, като предоставя парична и друга материална помощ, а при определени от закона условия и ред зачита грижата за децата за общественополезен труд.

(3) Родените в брака или извън него деца, се ползват от еднаква социална защита и са равни пред законите.

(4) Децата останали без грижи от страна на свои близки, се намират под закрила на обществото и държавата.

(5) Условията и редът за ограничаване или отнемане на родителските права, се уреждат от закона.

чл. 48. (1) Всеки има право на медицинско обслужване.

(2) Държавата създава условия за запазване на живота и здравето на гражданите, като при определени от закона условия гарантира безплатно лечение на социално слабите граждани, създава и поддържа необходимите медицински заведения, подпомага здравната просвета, подобрява условията на труд и почивка, предоставя възможност за медицинско застраховане, поощрява развитието на спорта и туризма, и извършва друга профилактична дейност.

(3) Никой не може да бъде подлаган на принудително лечение и на санитарни мерки, освен в предвидените от закона случаи и ред. Принудителното лечение и санитарните мерки не бива да накърняват достойнството и честта на личността.

(4) Здравеопазването се развива на основата на лични и колективни осигуровки, както и на други източници.

(5) Условията, осигурени за пациентите в частните здравни заведения, не могат да са на ниво по-ниско от условията установени за държавните здравни заведения.

чл. 49. Държавата взема мерки за оказване на помощ и лечение, както и за подпомагане на пълноценното участие в живота на обществото на лица с физически и психически увреждания.

чл. 50. (1) Държавата признава и гарантира свободата на литературното, художественото, артистичното, научното, техническото и преподавателско творчество, когато то се осъществява в рамките на Конституцията и законите.

(2) Гражданите имат право свободно да участвуват в културния живот на обществото, както и свободно да се ползват от постиженията на изкуството и науката и техниката.

(3) Държавата полага грижи за съхраняването на историческото, културното, художественото и архитектурното наследство и ценности. Тя финансира и подпомага развитието на културата.

чл. 51. (1) Всеки има, в съответствие със своите способности и при равни възможности, има право на образование в учебни заведения от всички видове и степени по ред и условия, определени от закона.

(2) Образованието има за цел цялостното развитие на човешката личност на основата на уважението към основните и неотменни

човешки права и свободи, и към демократичните и хуманни, общочовешки и национални ценности.

(3) Основното образование е задължително.

(4) Всеки има право на безплатно обучение в държавните учебни заведения до завършване на средното си образование.

(5) Доказалите в съответствие с изискванията на закона способности над средните, включително и социално слабите, имат право да продължат образованието си във висшите степени на обучение подпомогани от държавата.

(6) Граждани и организации могат за своя сметка да създават и ръководят учебни заведения при условие, че обучението в тях се извършва на ниво не по-ниско от това в държавните учебни заведения.

(7) Държавата улеснява получаването на образование, като създава и финансира необходимите държавни учебни заведения, предоставя стипендии на способните учащи се, създава възможности за професионално обучение и преквалификация, установява единна държавна контролна система за резултатите от обучението във всички учебни заведения.

(8) Университетите и академиите се ползват с академична автономия в предели, указани от законите.

(9) Преподавателите, родителите и учащите се в учебните заведения имат право да участвуват в осъществяването на тяхното самоуправление, както и в контрола върху тяхната дейност.

чл. 52. Гражданите имат право на благоприятна околна среда, съответстваща на международнопризнатите стандарти.

#### глава четвърта

#### ОСНОВНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ

чл. 53. Гражданите, организациите, държавните органи и учреждения са длъжни да спазват и изпълняват Конституцията, законите и останалите актове на държавните органи.

чл. 54. (1) При упражняването на своите права и свободи никой не може неправомерно да засяга правата и свободите на другия.

(2) Държавата, при условия и по ред предвидени от закона, може да ограничава отделни права и свободи на гражданите и организациите само в случай на война и на извънредно положение.

(3) Никакви повинности или други задължения към държавата не могат да се установяват по друг начин, освен по предвидения в закона ред.

чл. 55. (1) Защитата на Републиката е дълг на всеки български гражданин.

(2) Изпълнението на воинските задължения, условията и реда за освобождаването от тях или за замяната им, включително и по религиозни мотиви, с гражданска служба, се уреждат със закон.

(3) Със закон могат да се установяват и други задължения към държавата във връзка с национални бедствия.

чл. 56. (1) Всеки е длъжен да изпълнява възложените му на оската на закон данъчни и други имуществени задължения към държавата.

(2) Тези задължения се установяват съобразно доходите и имуществата по принципа на прогресивното нарастване.

чл. 57. (1) Всеки, комуто е поверена държавна служба, е длъжен да я изпълнява добросъвестно и с оглед на обществените интереси, давайки клетва за това в установените от закона случаи.

(2) Държавните служители отговарят дисциплинарно, наказателно и имуществено за нарушенията си по служба. В тези случаи държавата носи солидарна имуществена отговорност със своите служители.



Част трета

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЪРЖАВНАТА ВЛАСТ

глава пета

ЗАКОНОДАТЕЛНА ВЛАСТ

раздел I

НАРОДНО СЪБРАНИЕ

чл. 58. Народното събрание е висш представителен и законодателен орган. То изразява законодателно народната воля.

чл. 59. (1) Народното събрание се състои от 180 народни представители, избрани за срок от 4 години.

(2) За народен представител може да бъде избран всеки навършил 18 години български гражданин, който не е поставен под запрещение и не изтърпява наказание лишаване от свобода.

чл. 60. (1) Народното събрание:

1. решава принципните въпроси на вътрешната и външната политика на държавата;
2. урежда условията и реда за реализация на правата, свободите и задълженията на гражданите;
3. приема, изменя, допълва и отменя закони, и спира тяхното действие;
4. приема правилник за своята организация и дейност;
5. обсъжда и приема бюджета на държавата;
6. установява видовете държавни данъци и такси, както и принципите, по които се определя техният размер;
7. решава въпросите за обявяването на война, за сключването на мир и за изпращане на български войски извън територията на Републиката.
8. ратифицира и денонсира сключените от правителството международни договори;
9. обявява амнистия;
10. избира министър-председател и по негово предложение останалите членове на правителството;
11. избира ръководителите на Българската национална банка, Комитета за радио и Комитета за телевизия;
12. създава, закрива, слива и пренаименова министерства и други общонационални изпълнителни ведомства;
13. определя със закон функциите, компетенциите, вътрешната организация и реда за работа на всички държавни органи;
14. упражнява контрол върху дейността на изпълнителните държавни органи;
15. създава, изменя и закрива административно-териториални единици и определя тяхните административни центрове;
16. установява воинските звания, дипломатическите рангове и другите специални звания;
17. учредява ордени и медали;
18. разрешава сключването на заеми от името на Републиката;
19. опрощава несъбираеми вземания на държавата;
20. определя националните и официалните празници;
21. обявява обща или частична мобилизация и военно или извънредно положение;
22. осъществява други свои компетенции установени в тази Конституция.

(2) Народното събрание може да постави въпроси от своята компетентност за решаване чрез национален референдум.

(3) Не се допуска провеждането на референдуми по въпроси свързани с размера на данъците и сроковете на военната служба, както и дали да бъде разпуснат държавен орган, предвиден в Конституцията.

(4) Редът и сроковете за провеждането на национални и местни референдуми се уреждат със закон.

(5) Референдумът е действителен, когато в него са участвували съответно повече от половината граждани, имащи изборителни права.

чл. 61. (1) Народното събрание осъществява своите компетенции, като издава закони, решения, декларации и обръщения.

(2) Със закони Народното събрание се произнася по въпроси от неговата компетентност изискващи нормативно регулиране.

(3) С решения Народното събрание се произнася по въпросите от неговата компетентност изискващи индивидуално регулиране.

(4) С декларации и обръщения Народното събрание изразява своята политическа воля по актуални въпроси от вътрешната и външната политика.

(5) Законите и решенията на Народното събрание са задължителни за всички държавни органи, граждани и организации.

чл. 62. (1) В своята дейност народните представители се ръководят от общонационалните интереси и от интересите на своите избиратели.

(2) Всеки императивен мандат е недействителен.

(3) Народните представители изпълняват своите правомощия по убеждение и съвест.

чл. 63. Народните представители не носят юридическа отговорност за гласуванията си и за изказаните в Народното събрание и в неговите комисии мнения, освен ако те не съставляват издаване на държавна тайна или клевета.

чл. 64. (1) Правомощията на народните представители се прекратяват в следните случаи:

1. смърт на народния представител;
2. изтичане на срока на Народното събрание;
3. разпускане на Народното събрание;
4. подаване на оставка от народния представител.
5. влизане в сила спрямо народния представител на

присъда налагаща наказание лишаване от свобода.

6. отнемане от Конституционния съвет в предвидените от тази Конституция случаи.

(2) Условията и редът, при които се извършва заместването на народните представители, чийто мандат е отпаднал, се определят от избирателния закон.

чл. 65. (1) Мандатът на народния представител е несъвместим със заемането на друга държавна длъжност; с участие в ръководството на стопанска организация, получаваща поръчки или финансирана от държавата; или с извършването на друга платена дейност, с изключение на преподавателска, журналистическа, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

(2) Заемащите платена длъжност трябва в триседмичен срок от избирането си за народни представители да я напуснат.

(3) Кандидати за народни представители, които заемат определени от избирателния закон държавни длъжности, трябва да ги напуснат още до началото на избирателната кампания.

чл. 66. (1) Докато трае мандатът му, народният представител не може да бъде задържан, да бъде нарушавана неговата или на жилището му неприкосновеност, да бъде привлечан като обвиняем за престъпление от общ характер без съгласието на Народното събрание прието с тайно гласуване и с мнозинство от 2/3 от всички народни представители. Ако Народното събрание не заседава, съгласие за тези действия дава неговото

дърво. Това решение се одобрява или отхвърля на първото последващо заседание на Народното събрание.

(2) Разрешение за задържане не е необходимо при завършено тежко престъпление, като в този случай незабавно се известява Народното събрание, а ако то не заседава - неговото дърво. Те веднага се произнасят по задържането.

чл. 67. (1) За своята дейност народните представители получават месечно възнаграждение и компенсация за разходите си по осъществяването на своите функции.

(2) Размерът на възнаграждението и компенсацията се определят ежегодно със закон, като този на възнаграждението не може да надхвърля повече от 3 пъти средното за държавните служители за предходната година.

чл. 68. (1) Споровете относно законността на парламентарните избори или за нарушаване на предвидените в тази Конституция и в законите условия за неизбираемост и несъвместимост на мандата на народния представител, както и споровете за нарушение на правата и задълженията на народния представител, се решават от Конституционния съвет.

(2) Ако Конституционният съвет констатира, че е налице несъвместимост, неизбираемост или пък по друг начин е нарушена законността на избора на народния представител, той отнема неговия мандат.

чл. 69. (1) Избори за Народното събрание се провеждат до два месеца след прекратяването или изтичането на мандата на предишния състав.

(2) Първото заседание на новоизбраното Народното събрание се провежда до 20 дни след изборите. До избирането на председател и заместник-председатели на Народното събрание, то се открива и се води от най-възрастния народен представител.

(3) Ако мандатът на Народното събрание изтече по време на война или на извънредно положение, или пък изборите за него съвпадат с период на война или на извънредно положение, то президентът може да продължи мандата на Народното събрание до прекратяването на състоянието на война или на извънредно положение.

чл. 70. (1) Народното събрание заседава на две сесии през годината. То само определя времето, през което не заседава. Това време не може да бъде повече от 120 дни в годината.

(2) Народното събрание може да бъде свикано на извънредна сесия от президента и от председателя на Народното събрание. Това може да стане и по искане на най-малко на 1/5 от народните представители, отправено до дървото на Народното събрание. Извънредните сесии се свикват и заседават само по предварително обявения дневен ред и се закриват веднага след изчерпването му.

чл. 71. (1) Народното събрание може да заседава само ако присъствуват повече от половината от всички народни представители.

(2) С изключение на случаите предвидени в настоящата конституция, за които се иска друго мнозинство, Народното събрание решава всички въпроси с мнозинство повече от половината от гласувалите. Решението се счита за прието, ако гласувалите не са по-малко от половината от всички народни представители.

(3) Народното събрание приема, отменя, допълва, изменя или спира действието на законите с мнозинство повече от половината от всички народни представители.

чл. 72. Заседанията на Народното събрание и на неговите комисии са открити. По предложение на най-малко на 1/5 от техните членове, Народното събрание или съответната комисия решават дали техните заседания да бъде обявени за закрити, докато трае обсъждането и решаването на даден въпрос.

чл. 73. (1) Президентът и членовете на правителството имат право да присъствуват и да искат да бъдат изслушани веднага по време на обсъждането на даден въпрос в заседанията на Народното събрание и на неговите комисии.

(2) Народното събрание и неговите комисии могат да задължават членовете на правителството и останалите ръководители на общонационални изпълнителни държавни органи, да присъствуват на определено тяхно заседание, на което да отговарят на зададените им въпроси.

чл. 74. (1) Председателят на Народното събрание:

1. ръководи заседанията на Народното събрание;
2. предлага дневен ред за заседанията му;
3. уведомява незабавно народните представители и съответните държавни служители за постъпилите проектозаконови, проекторешения, въпроси и запитвания;
4. удостоверява със своя подпис приетите от Народното събрание актове;
5. организира международните връзки на Народното събрание;
6. приема и отчита при гласуването депозираните по даден въпрос писмени волеизявления на народните представители;
7. следи за поддържането на реда в Народното събрание;
8. ръководи администрацията към Народното събрание, назначава и освобождава длъжностните лица в нея;
9. координира дейността на комисииите към Народното събрание;
10. изпълнява други функции възложени му от Конституцията, законите и правилника за организацията и дейността на Народното събрание.

(2) Заместник-председателите на Народното събрание заместват Председателя на Народното събрание по негово поръчение или при негова временна невъзможност да изпълнява функциите си.

чл. 75. Народното събрание има своя охрана, която се назначава от Председателя на Народното събрание и му е подчинена.

чл. 76. (1) На първата своя сесия Народното събрание избира от своя състав постоянни комисии. То може по всяко време да образува и временни комисии.

(2) Съставът и компетенциите на тези комисии се регулират от правилника за организацията и дейността на Народното събрание. В тях се осигурява представителството на всички политически партии, представени в Народното събрание.

(3) Комисииите на Народното събрание не могат да издават актове от името на Народното събрание.

чл. 77. (1) Народното събрание и неговите комисии, по ред установен в правилника за организацията и дейността му, имат право да изискват от всички държавни органи, длъжностни лица, организации и граждани необходимите им сведения и документи.

(2) На гражданите, призовани по предходната алинея, се осигуряват гаранции в съответствие с предвидените в процесуалното законодателство права.

(3) Народните представители имат право на достъп в държавните органи и учреждения, както и право на информация за тяхната дейност. Народното събрание определя реда, по който народните представители получават информация, която представлява държавна тайна.

чл. 78. (1) Народните представители могат да отправят към министър-председателя и членовете на правителството въпроси и запитвания относно тяхната служебна дейност и тази на поверените им ведомства.

(2) На въпросите и запитванията се отговаря в двуседмичен срок от тяхното огласяване в Народното събрание.

(3) По повод на отговора на запитването най-малко 1/5 от всички народни представители може да предложи на Народното събрание да приеме решение за порицание. В този случай, Народното събрание след обсъждане не по-продължително от 3 дни, с мнозинство повече от половината от всички народни представители, гласува доверие или недоверие на

отделния министър или на правителството като цяло. Гласуването на предложението за порицание се извършва не по-рано от 48 часа и не по-късно от една седмица след прекратяване на осъждането. Ако решението за порицание не бъде прието, то неговите вносители не могат да правят ново предложение в течение на същата сесия.

(4) Закриването на сесиите на Народното събрание се отлага, ако и доколкото това е необходимо за осъждането и гласуването на внесеното решение за порицание.

## раздел II

### ЗАКОНОДАТЕЛЕН ПРОЦЕС

чл. 79. (1) Право на законодателна инициатива имат народните представители и Министерският съвет.

(2) Всеки постъпил в Народното събрание законопроект се изпраща заедно с мотивите си от Председателя на Народното събрание на съответните парламентарни комисии в тридневен срок.

(3) Народното събрание обсъжда и гласува законопроектите по принцип на първо четене не по-късно от 3 месеца след внасянето им в Народното събрание.

(4) Народното събрание обсъжда и гласува законопроектите текст по текст на второ четене не по-рано от 3 дни и не по-късно от 1 месец след приемането им по принцип.

(5) Законопроектите, които водят до нарастване на държавните разходи или до намаляване на държавните приходи, се обсъждат в Народното събрание след изслушване на мненията на Сметната палата и на министъра на финансите.

чл. 80. (1) Приетите от Народното събрание закони се изпращат в тридневен срок на Конституционния съвет, който в двуседмичен срок с мотивиран акт се произнася по съответствието им с Конституцията и с международноправните задължения на Република България.

(2) Ако в двуседмичния срок по предходната алинея Конституционният съвет не се произнесе, то законът се счита за одобрен от него.

чл. 81. (1) Конституционният съвет обявява закона за неприложим изцяло или в отделни негови текстове, когато установи противоречие с Конституцията и с общопризнатите принципи и норми на международното право.

(2) При допуснати съществени нарушения на реда за приемане на закона, Конституционният съвет го връща в Народното събрание за повторно приемане съгласно установената процедура.

(3) При пълно или частично противоречие на закона с Конституцията или с общопризнатите принципи и норми на международното право, Народното събрание в двуседмичен срок от произнасянето на Конституционния съвет обсъжда мотивите за неприложимостта и решава дали закона да влезе в сила без обявени за неприложими текстове; дали да преразгледа закона изцяло на нови две четения, съобразно мотивите на Конституционния съвет, след което да го предложи за ново утвърждаване от него; или дали да се откаже от по-нататъшното разглеждане на закона.

(4) Ако Народното събрание не се произнесе до изтичането на един месец от частичното обявяване от Конституционният съвет на закона за неприложим, законът се счита за неприложим изцяло.

чл. 82. Приетите закони се обнародват с указ на Президента в "Държавен вестник" в едноседмичен срок след одобрението им от Конституционния съвет. Те влизат в сила 3 дни след обнародването им, освен ако в самите тях не е посочен друг срок.

### раздел III

#### ПАРЛАМЕНТАРЕН ЗАЩИТНИК

чл. 83. (1) На първата своя сесия Народното събрание избира за срок от 5 години парламентарен защитник, който контролира дейността на държавните изпълнителни и на местните органи по отношение на спазването на предвидените в тази Конституция права, свободи и задължения на гражданите и организациите.

(2) За парламентарен защитник се избира български гражданин с най-малко десетгодишен юридически стаж. Неговите правомощия могат да се прекратят от Народното събрание при условията и реда, предвидени за прекратяване на правомощията на член на Конституционния съвет. В този случай Народното събрание избира в едномесечен срок нов парламентарен защитник с нов петгодишен мандат.

(3) Парламентарният защитник се ползува от имунитета, предвиден за народните представители.

(4) Той не може да бъде народен представител, да заема друга държавна длъжност, да извършва дейност в политическа партия или да упражнява друга платена дейност, с изключение на преподавателска, журналистическа, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

чл. 84. (1) Парламентарният защитник проверява всички съобщени му от народните представители сведения за нарушения на правата на гражданите от държавните изпълнителни и от местните органи.

(2) Той е длъжен да информира Народното събрание в началото на всяка негова сесия за резултатите от извършените от него проверки.

(3) Парламентарният защитник има право по своя инициатива да сезира компетентните държавни органи в случай, че се налага тяхната намеса.

### раздел IV

#### КОНСТИТУЦИОНЕН СЪВЕТ

чл. 85. (1) Конституционният съвет се състои от 9 члена, избрани еднократно за по 9 години както следва:

1. трима члена, избрани от Народното събрание;
2. трима члена, посочени от Президента на Републиката; и
3. трима члена, избрани от Съдебния съвет.

(2) Съставът на Конституционния съвет се обновява през 3 години с по една трета, съответно с по един от квотата на Народното събрание, Президента и Съдебния съвет.

чл. 86. (1) За член на Конституционния съвет се избира български гражданин с не по-малко от 15 години юридически стаж и не по-възрастен от 60 години към момента на избирането или посочването му.

(2) Участието в Конституционния съвет е несъвместимо с извършването на дейност в политическа партия или в синдикат, със заемането на друга държавна длъжност, както и с упражняването на друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

чл. 87. На първото свое заседание Конституционният съвет избира свой председател с тригодишен мандат.

чл. 88. (1) Мандатът на члена на Конституционния съвет се прекратява в следните случаи:

1. смърт на члена на Конституционния съвет;
2. по негово желание;
3. изтичане на мандата на съответния член на Кон-

ституционния съвет;

4. влизане в сила спрямо члена на Конституционния съвет на присъда налагаща наказание лишаване от свобода.

5. Трайна фактическа невъзможност да изпълнява задълженията си за повече от 6 месеца.

(2) Членовете на Конституционния съвет се ползват от имунитета предвиден за народните представители.

(3) При прекратяване на мандата на члена на Конституционния съвет, на негово място в едномесечен срок се избира или посочва друг от съответната квота.

чл. 89. (1) Конституционният съвет:

1. решава въпроса за съответствие с Конституцията и с общопризнатите международноправни принципи и норми на законите и решенията на Народното събрание, както и на правилника за организацията и дейността му.

2. дава задължителни тълкувания на Конституцията;

3. решава въпроса за съответствието с Конституцията на международните договори, по които страна е Република България, преди те да бъдат ратифицирани от нея;

4. решава спорове за компетентност между централната държавна и местната власт;

5. решава дали са налице нарушения на изискванията за несъвместимост и неизбираемост на народните представители и прекратява тяхните правомощия, когато ги констатира.

6. изпълнява други възложени му с Конституцията и законите компетенции.

(2) Конституционният съвет действа по своя инициатива или по инициатива на Президента, Министерския съвет, най-малко 1/5 от всички народни представители, общинските управи и окръжните съвети, като приема своите решения с мнозинство повече от половината от всички свои членове.

(3) Конституционният съвет се произнася в едномесечен срок от сезирането си, освен когато в Конституцията е предвиден друг срок.

чл. 90. Решенията на Конституционния съвет по чл. 89, ал. 1, тт. 1-5 от тази Конституция, не подлежат на преразглеждане. В едномесечен срок от приемането им, те се обнародват в "Държавен вестник".

## глава шеста

### ПРЕЗИДЕНТСКА ВЛАСТ

чл. 91. (2) Президентът на Републиката олицетворява единството на народа, осигурява нормалната дейност на държавните органи и представлява държавата в международните отношения.

чл. 92. (1) Президентът се избира пряко от народа за срок от 5 години.

(2) За президент на Републиката може да бъде избран всеки, който е български гражданин по рождение, не е поставен под запрещение, не изтърпява наказание лишаване от свобода и е навършил 40 годишна възраст.

(3) Никой не може да бъде президент повече от 2 последователни мандата.

(4) Редовен избор за президент се провежда не по-рано от 2 месеца и не по-късно от 1 месец преди изтичането на срока на полномощията на предишния президент.

(5) В случай, че на първия тур никой от кандидатите за президент не получи повече от половината от подадените гласове, се провежда втори тур. В него участвуват двамата кандидати за президент спечелили най-много гласове при първия тур. Победител във втория тур е

този от тях, който получи повече гласове.

(6) Споровете относно законността на избора на президент се решават от Конституционния съвет.

(7) Новоизбраният на редовните избори президент встъпва в длъжност не по-късно от от 2 седмици след изтичането на правомощията на предишния президент.

чл. 93. При встъпването си в длъжност, президентът полага пред Народното събрание следната клетва:

"Заклевам се в името на Република България във всичките си действия да се ръководя от интересите на народа и да спазвам точно и точно Конституцията и законите на страната.

Заклех се."

чл. 94. (1) Президентът на Републиката:

1. съдействува за спазването на Конституцията, законите, правата и свободите на гражданите;
2. насрочва избори за Народно събрание, за общински управи и кметове;
3. свиква Народното събрание на извънредни сесии;
4. разпуска Народното събрание когато то:
  - а) в двумесечен срок от оставката на Министерския съвет не е в състояние да да избере ново правителство;
  - б) гласувало е три пъти в рамките на своя мандат недоверие на избрани от него правителства;
  - в) негов акт е отхвърлен на национален референдум, предложен от президента;
  - г) Конституционното събрание е отхвърлило предложението от съответното Народно събрание законопроект за изменение и допълнение на Конституцията, или за приемането на нова.
5. след консултации с ръководителите на представените в парламента политически сили, в едноседмичен срок след първото свикване на Народното събрание или след подаването на оставка на правителството, прави предложение на Народното събрание за председател на Министерския съвет;
6. по предложение на председателя на Министерския съвет назначава и освобождава отделни членове на Министерския съвет, когато Народното събрание не заседава. Това решение Президентът е длъжен незабавно да внесе за утвърждаване в Народното събрание;
7. назначава служебно правителство в предвидените от тази Конституция случаи;
8. по предложение на председателя на Министерския съвет назначава и освобождава ръководителите на общонационалните изпълнителни ведомства;
9. определя датата за провеждане на националните и местни референдуми;
10. отправя обръщения към Народното събрание и послания към народа и към ръководители на други държави;
11. обнародва законите, приети от Народното събрание;
12. осъществява общо ръководство на отбраната и сигурността на страната;
13. назначава и уволнява членовете на Съвета за национална сигурност;
14. назначава и освобождава от длъжност висшия команден състав на Въоръжените сили и удостоява с висши военни звания по предложение на министъра на отбраната;
15. обявява обща и частична мобилизация инвоенно или извънредно положение по предложение на Министерския съвет, когато Народното събрание не заседава. В тези случаи Народното събрание се свиква незабавно, за да се произнесе по решението;
16. обявява положение на война при въоръжено нападение срещу Република България или при необходимост от неотложно из-



пълнение на международно задължение за взаимна отбрана, ако Народното събрание не заседава и не може да бъде свикано. В тези случаи Народното събрание се свиква незабавно, за да се произнесе по решението;

17. назначава и освобождава от длъжност дипломатическите представители на Република България по предложение на министъра на външните работи, и приема акредитивните и отзователни писма на чуждите дипломатически представителства в страната;

18. По предложение на Министерския съвет в определени със закон случаи, сключва международни договори. Със закон се определя кои от сключените от президента договори се ратифицират от Народното събрание;

19. удостоява с почетни звания и награждава с орденни и медали;

20. дава, възстановява, освобождава и лишава от българско гражданство по предложение на министъра на правосъдието;

21. упражнява правото на помилване;

22. опрощава несъбираеми дългове към държавата по предложение на министъра на финансите;

23. предоставя на убежище;

24. изпълнява други възложени му от Конституцията правомощия.

(2) Когато президентът прецени, че закон или решение на Народното събрание противоречат на националните интереси, той може да ги подложи на национален референдум. По отношение на законите указът за провеждането на референдума трябва да бъде обявен до тяхното обнародване, а за решенията – в едноседмичен срок от обнародването им. Указът за провеждане на референдум спира изпълнението на акта на Народното събрание. В случай, че актът на Народното събрание бъде потвърден на референдума, президентът подава оставка в едноседмичен срок.

(3) Президентът не може да упражнява правото си по предходната алинея в последните шест месеца на своя мандат.

(4) Със закон не могат да бъдат увеличавани правомощията на президента, извън рамките им, предвидени в тази Конституция.

чл. 95. В изпълнение на своите правомощия, президентът издава укази, обръщения и послания, които нямат нормативен характер.

чл. 96. (1) В случай на оставка, смърт, предсрочно прекратяване на полномощията или при невъзможност да изпълнява функциите си за повече от 3 месеца поради тежко продължително заболяване, президентът се замества временно от председателя на Конституционния съвет до избирането в тримесечен срок на нов президент с петгодишен мандат.

(2) При невъзможност на председателя на Конституционния съвет да замести президента, това се извършва от председателя на Върховния касационен съд.

чл. 97. Президентът не може да бъде народен представител, да изпълнява друга държавна длъжност, да заема ръководна длъжност в политическа партия, или да извършва друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

чл. 98. (1) Правомощията на Президента на Републиката могат да бъдат прекратени предсрочно с решение на Народното събрание по предложение най-малко на 1/3 от народните представители, когато президентът е нарушил Конституцията или положената клетва. Решението се приема с тайно гласуване и с мнозинство повече от 2/3 от всички народни представители.

(2) Президентът на Републиката не може да бъде задържан и срещу него не може да бъде възбудено наказателно преследване, освен с решение на Народното събрание по реда на предходната алинея.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА ВЛАСТ

раздел I

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ /ПРАВИТЕЛСТВО/

чл. 99. (1) Министерският съвет е централен изпълнителен орган с обща компетентност.

(2) Министерският съвет, /правителството/ се състои от министър-председател, негови заместници и министри.

(3) По решение на Народното събрание в Министерския съвет по изключение може да има министри, които не ръководят непосредствено дадено министерство.

(4) Министрите не могат да бъдат народни представители, да заемат друга държавна длъжност и да извършват друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

чл. 100. Видът на министерствата и техните функции, се установяват със закон.

чл. 101. Министрите встъпват в длъжност, като полагат пред Народното събрание предвидената в чл. 93 от тази Конституция клетва.

чл. 102. (1) Правителството осъществява изпълнителната власт в Републиката, като:

1. упражнява законодателна инициатива;
2. изготвя програма за своята дейност и я представя на Народното събрание след обсъждане в Социално-икономическия съвет;
3. изготвя проект за годишен държавен бюджет и го представя на Народното събрание след обсъждане в Сметната палата /Финансовия съвет/;
4. организира, осъществява и контролира изпълнението на приетите от Народното събрание актове;
5. осигурява условия за осъществяване на правата, свободите и задълженията на гражданите и организациите;
6. осигурява обществения ред и сигурността на страната;
7. ръководи, координира и контролира дейността на държавната администрация;
8. отменя противозаконните и неправилни актове и прекратява противозаконните и неправилни действия на отделните министерства.
9. сключва международни договори;
10. изпълнява други свои правомощия предвидени в тази конституция и в законите.

(2) За своята дейност правителството носи отговорност пред Народното събрание при условията и по реда, предвидени от тази Конституция.

(3) Министрите са колективно отговорни за дейността на Министерския съвет и индивидуално отговорни за дейността на ръководените от тях ведомства.

чл. 103. (1) Министър-председателят може, след обсъждане в Министерския съвет, да постави пред Народното събрание въпроса за гласуване на вот на доверие към правителството, който вот може да е във връзка с одобряването на конкретно правителствено решение или на действие на отделен министър. В този случай решението или действието се считат за одобрени, ако в следващите 3 дни не бъде внесено и, в едномесечен срок след внасянето, прието решение за порицание.

(2) Ако Народното събрание не одобри програмата на правителството или приеме решение за порицание спрямо Министерския

съвет, в тридневен срок министър-председателят е длъжен да връчи на председателя на Народното събрание оставката на Министерския съвет.

чл. 104. (1) Правителството подава оставка по свое желание, при прекратяването на мандата на Народното събрание, при взето от Народното събрание решение за неговото порицание, както и при подаване на оставка или смърт на министър-председателя.

(2) При подаване на оставка на правителството, президентът назначава служебно правителство, действащо до встъпването в длъжност на новото правителство.

(3) Служебното правителство има само правата по чл. 102, ал. 1, тт. 4, 5, 6, 7 и 8.

чл. 105. (1) Министър-председателят представлява правителството, ръководи го, подписва неговите актове и носи отговорност за дейността му.

(2) Със съгласието на Народното събрание, министър-председателят може да делегира изрично определени свои правомощия на заместник министър-председатели или на други министри.

чл. 106. (1) Министерският съвет приема постановления, решения и разпореждания.

(2) Министерският съвет може да приема с постановление правилници за приложение на даден закон, когато е изрично овластен за това от него.

(3) С постановления Министерският съвет може нормативно да регламентира обществени отношения, които тази Конституция не изисква да се уредят със закон.

(4) Постановленията се обнародват в "Държавен вестник" и влизат в сила 3 дни след това, а останалите актове - в деня на обнародването им, освен ако в тях е определен друг срок.

чл. 107. Отделните министри издават заповеди и разпореждания, както и инструкции с вътрешноведомствено действие.

чл. 108. Членовете на Министерския съвет се ползват от защитата на неприкосновеността, предвидена за народните представители.

## раздел II

### СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ СЪВЕТ

чл. 109. (1) Социално-икономическият съвет се състои от 16 члена избирани за срок от 6 години както следва: 4 негови члена се избират от Народното събрание, 4 от Президента на Републиката, 4 от синдикатите и 4 от съюзите на предприемачите.

(2) Съставът на Социално-икономическият съвет се обновява с 1/2 на всеки 3 години в рамките на съответните квоти.

(3) В случай на прекратяване на пълномощията на член на Социално-икономическият съвет, нов избор от съответната квота се провежда в едномесечен срок.

чл. 110. (1) Социално-икономическият съвет се състои от експерти в областта на социално-икономическите отношения.

(2) Той е консултативен орган на Народното събрание, Министерския съвет и министерствата по отношение техните социално-икономически решения.

(3) Законите на Народното събрание и постановленията на Министерския съвет в социално-икономическата област се приемат само след предварително изслушване на мнението на Социално-икономическият съвет.

### раздел III

#### СМЕТНА ПАЛАТА /ФИНАНСОВ СЪВЕТ/

чл. 111. (1) Сметната палата се състои от 16 члена избирани за срок от 6 години както следва: 4 от Народното събрание, 4 от Президента на Републиката, 4 от правителството и 4 от съвета на банките.

(2) Съставът на Сметната палата се обновява с 1/2 на всеки 3 години в рамките на съответните квоти.

(3) В случай на прекратяване на пълномощията на член на Сметната палата, нов избор от съответната квота се провежда в едномесечен срок.

чл. 112. (1) Сметната палата се състои от експерти във финансово-кредитното и банковото дело.

(2) Той е консултативен орган на Народното събрание, Министерския съвет и министерствата по отношение на тяхните решения във финансово-кредитната и банковата държавна политика.

(3) Бюджетът на държавата се изготвя, приема и изпълнява под наблюдението на Сметната палата.

(4) Заеми от името на държавата се сключват след изслушване на мнението на Сметната палата.

### раздел IV

#### АДМИНИСТРАТИВЕН СЪВЕТ И ДЪРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЯ

чл. 113. (1) Административният съвет се състои от 16 члена избирани еднократно за срок от 6 години както следва: 4 негови члена се избират от Народното събрание, 4 от президента, 4 от правителството и 4 от Съдебния съвет.

(2) Съставът на Административния съвет се обновява с една втора на всеки три години в рамките на съответните квоти.

(3) В случай на прекратяване на пълномощията на член на Административния съвет, нов избор от съответната квота се провежда в едномесечен срок.

(4) Административният съвет избира свой председател за срок от 3 години.

чл. 114. (1) Ръководната централна и местна администрация се назначава чрез конкурс и след изпитателен срок, и се освобождава от длъжност от главните секретари на съответните министерства и ведомства, от председателите на общинските управи и окръжни съвети, от кметовете и окръжните управители, и от ръководителите на другите държавните институции, при условия и по ред предвидени от закона, доколкото друго не е предвидено в тази Конституция, под контрола на Административния съвет.

(2) Ръководните длъжностни лица във военнизираните държавни изпълнителни органи се назначават и освобождават от длъжност от президента по предложение на съответният министър или ръководител на ведомство при условията и по реда на съответните закони.

(3) Главните секретари на министерствата и на общонационалните изпълнителни ведомства, са с ранг на заместник-ръководители на съответните министерства и ведомства. Те се назначават за шестгодишен срок и се освобождават от длъжност от Президента, по предложение на председателите на Министерския съвет и на Административния съвет.

чл. 115. (1) Статусът и дейността на държавните служители, както и начинът на действие и правомощията на Административния съвет, се уреждат със закон.

(2) Държавните служители във военнизираните, в дипломатическите и в консулските държавни органи, не могат да извършват дейност в политическа партия, да заемат друга държавна длъжност,

както и да упражняват друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, журналистическа, литературна, художествена, артистична или спортна.

(3) Ръководните държавни служители могат да бъдат освобождавани от длъжност или премествани на друга длъжност само със тяхно съгласие, или със съгласието на Административния съвет.

чл. 116. (1) Актовете на държавните изпълнителни органи подлежат на обжалване по административен и съдебен ред. Актовете на Министерския съвет подлежат на обжалване само по съдебен ред.

(2) Изключения от възможността да се обжалва по съдебен ред се допускат само с оглед на държавната сигурност в случаите изрично посочени в закон.

## глава осма

### СЪДЕБНА ВЛАСТ

#### раздел I

#### СЪДИЛИЩА

чл. 117. (1) Съдебната система се състои от Върховен касационен съд, апелативни съдилища, окръжни съдилища и районни съдилища. Съдилищата осъществяват правосъдието в Република България.

(2) Териториалната юрисдикция на апелативните, окръжните и районните съдилища, никога не съвпада с административно-териториалното устройство на страната.

(3) Съдебното производство е триинстанционно. Изключения се допускат само в изрично предвидените от закона случаи.

чл. 118. (1) Извънредни съдилища не се допускат.

(2) Със закон или междудържавен договор могат да се създават арбитражни съдилища.

чл. 119. (1) За съдии, прокурори, нотариуси, съдия-изпълнители и съдия-следователи, се избират български граждани с юридическо образование, неосъждани за умишлено престъпление от общ характер, които не са освобождавани от длъжност в орган на съдебната власт поради дисциплинарно нарушение, служебно несъответствие или груби нарушения на обществения морал.

(2) При осъществяване на своите функции, съдиите, прокурорите, нотариусите, съдия-изпълнителите, съдия-следователите и съдебните заседатели са независими и подчинени само на Конституцията и законите.

(3) Съдиите, прокурорите, нотариусите, съдия-изпълнителите, съдия-следователите и съдебните заседатели, се ползват от лична, наказателна и по отношение на жилището си неприкосновеност, като разрешение за нейното снемане се дава от Съдебният съвет.

(4) Съдиите, прокурорите, нотариусите, съдия-изпълнителите и съдия-следователите, не могат да изпълняват други публични функции, да извършват дейност в политическа партия и да упражняват друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

(5) При встъпването си в длъжност, съдиите, прокурорите, нотариусите, съдия-изпълнителите и съдия-следователите полагат предвидената в закона клетва.

(6) Присъдите и съдебните решения се произнасят в името на Република България.

чл. 120. Съдилищата прилагат законите точно и еднакво спрямо държавните органи, гражданите и организациите.

чл. 121. (1) Съдиите, прокурорите, нотариусите, съдия-изпълнителите и съдия-следователите, са несменяеми до навършване на съответ-

ната пенсионна възраст от момента на тяхното удостоверяване със статуса на несменяем съдия, което се извършва от Съдебният съвет след седемгодишна работа като съдии, прокурори, нотариуси, съдия-изпълнители или съдия-следователи.

(2) Несменяемите съдии могат да бъдат уволнени от Съдебния съвет по предвидения от закона ред само в следните случаи: влязла в сила присъда за умишлено престъпление, при сериозно дисциплинарно нарушение, както и при грубо нарушение на обществения морал.

(3) Несменяемите съдии не могат без тяхна съгласие да бъдат премествани по служба, дори когато това представлява повишение.

чл. 122. (1) В правосъдието участвуват съдебни заседатели, освен когато в закона е предвидено друго.

(2) При разглеждането на делата съдебните заседатели имат еднакви права със съдиите, освен когато в закона е предвидено друго.

(3) По определени в наказателно-процесуалния закон наказателни дела, в съдебния процес участвува съдебно жури, чието решение по виновността е окончателно.

(4) Журито се състои от съдебни заседатели, чийто брой е не по-малък от 6 и не по-голям от 12.

(5) Изборът на съдебни заседатели, начинът на тяхното участие в предвидените от процесуалните закони граждански и наказателни дела, редът за тяхното отвеждане и отзоваване, както и тяхните правомощия, се уреждат със закон.

чл. 123. (1) Върховният касационен съд е висш съдебен орган. Той осъществява съдебен надзор върху дейността на апелативните, окръжните и районните съдилища и подпомага точното и еднаквото приложение на законите от тях.

(2) Членовете на Върховния касационен съд се избират с тайно гласуване от Съдебният съвет от средата на несменяемите съдии по предложение на Министъра на правосъдието.

(3) Върховният касационен съд избира свой председател за срок от 4 години.

чл. 124. Върховният касационен съд се състои от следните колегии: гражданска, наказателна, стопанска и административна.

чл. 125. Върховният касационен съд:

1. дава задължително тълкуване на законите и подзаконовите нормативни актове в Републиката;

2. официално прогласява противоречие на подзаконов нормативен акт със закон.

3. отменя индивидуалните противозаконни актове на централната администрация;

4. отменя влезли в сила присъди и съдебни решения по реда на извънредните способи;

5. разглежда като трета инстанция, с оглед само на законосъобразността, присъдите и съдебните решения на районните и окръжните съдилища;

6. осигурява точно и еднакво прилагане на законите по отношение на всички държавни органи, гражданите и организациите;

7. изпълнява други функции възложени му от Конституцията и законите.

чл. 126. (1) Членовете на апелативните съдилища се избират с тайно гласуване от Съдебният съвет от средата на несменяемите съдии, по предложение на председателя на Касационния съд.

(2) Апелативните съдилища избират свой председател за срок от 4 години.

(3) Апелативните съдилища:

1. разглеждат като втора инстанция присъдите и съдебните решения на окръжните съдилища;

2. изпълняват други функции възложени им от Конституцията и законите.

чл. 127. (1) Съдиите в окръжните и районните съдилища се избират и освобождават от длъжност от Съдебния съвет по предложение на министъра на правосъдието.

(2) Председателите на окръжните и районните съдилища се избират от Съдебния съвет по предложение на председателя на Върховния касационен съд.

## раздел II

### СЪДЕБНИ СЛУЖБИ

чл. 128. (1) Съдебната полиция съдействува за осигуряване на нормалното протичане на съдебния процес и на изпълнението на съдебните решения и присъди. Тя действа по ръководството на министъра на правосъдието.

(2) За осигуряване на изпълнението на съдебните присъди се създава система от наказателно-изпълнителни учреждения, които действуват по ръководството на министъра на правосъдието.

(3) Към районните съдилища се създават нотариална и съдебноизпълнителска служби, подчинени на председателя на районния съд. Те се ръководят от съдии, избирани от Съдебния съвет по предложение на министъра на правосъдието.

чл. 129. (1) За извършване на предварителното разследване по определени от закона наказателни дела, към съответните съдилища се създават следствени служби.

(2) Те се състоят от съдии-следователи, избирани от Съдебния съвет по предложение на министъра на правосъдието.

## раздел III

### ПРОКУРАТУРА

чл. 130. (1) Прокуратурата повдига и поддържа обвинението по наказателни дела и участва в граждански и административни дела в предвидените от закона случаи.

(2) Прокуратурата се състои от прокурори към районните, окръжни и апелативните съдилища, и към Върховния касационен съд.

чл. 131. (1) Прокурорите към Върховния касационен съд и към апелативните съдилища се избират от Съдебния съвет из средата на несменяемите съдии за срок от пет години по предложение на министъра на правосъдието.

(2) Заместник-прокурорите при Върховния касационен съд и апелативните съдилища се посочват от съответния прокурор в тях и се назначават от министъра на правосъдието за срок от пет години.

(3) Окръжните прокурори се избират от Съдебния съвет за срок от пет години по предложение на прокурора към Върховния касационен съд.

(4) Заместник-окръжните прокурори се назначават за срок от пет години от Министъра на правосъдието по предложение на окръжния прокурор.

(5) Районният прокурор се избира от Съдебния съвет за срок от три години по предложение на прокурора към Върховния касационен съд.

(6) Заместник-прокурорите в районните съдилища се назначават за срок от три години от Министъра на правосъдието по предложение на районния прокурор.

## раздел IV

### СЪДЕБЕН СЪВЕТ

чл. 132. (1) Съдебният съвет се състои от 18 члена избирани из средата на несменяемите съдии за срок от 6 години както следва: 6 от Народното събрание, 6 от президента и 6 от Върховния касационен съд.

(2) Председател и член по право на Съдебния съвет е Министърът на правосъдието.

(3) Съставът на Съдебния съвет се обновява с 1/3 на всеки 2 години в рамките на съответните квоти.

чл. 133. (1) Съдебният съвет разглежда назначенията, освобождаванията, повишенията, преместванията, удостоверяванията със статуса на несменяем съдия и дисциплинарните мерки, отнасящи се до съдиите, прокурорите, нотариусите, съдии-изпълнителите и съдии-следователите, както и изпълнява други компетенции, възложени му от Конституцията и законите.

(2) Съдебният съвет взема решения с мнозинство повече от половината от всички негови членове.

(3) Неговите актове не подлежат на обжалване.

## глава девета

### МЕСТНА ВЛАСТ

#### раздел I

### ОБЩИНСКИ УПРАВИ

чл. 134. (1) Със закон се определят въпросите, които са в компетентността на централната държавна власт. Всички останали въпроси са от компетентността на местната власт.

(2) Компетенциите на местната власт относно разпореждането с общинското имущество и приемането и разпореждането с общинския бюджет, не могат да се ограничават от централната власт, освен при въвеждане на режим на президентско управление.

чл. 135. Органи на местната власт са общинските управи, окръжните съвети, кметовете и окръжните управители.

чл. 136. (1) Общински местни органи са общинската управа и кметът, избирани пряко от населението съответно за срок от 4 години и от 5 години.

(2) Никой не може да бъде член на общинска управа или кмет повече от два последователни мандата.

(3) Общинска управа и кмет се избират във всяка община.

(4) Отделните населени места в рамките на общината избират свои местни органи на самоуправление, предвидени в закона за местното самоуправление.

(5) Броят на членовете на общинските управи се определя от Народното събрание в закона за местното самоуправление в зависимост от броя на населението в съответните общини.

(6) Членовете на общинските управи не могат да бъдат народни представители, да заемат друга държавна длъжност, да участват в ръководството на политическа партия или на стопанска организация, получаваща поръчки или финансирана от общината.

чл. 137. (1) Общинската управа:

1. осъществява местното самоуправление на своята територия;

2. гласува местния бюджет по отделни пера на приходите и разходите. Този бюджет винаги е отделен от общодържавния;



3. установява размера на местните данъци и такси;
4. контролира стопанисването и разпореждането с общинската собственост;
5. дава съгласие и предложения за назначения и уволнения на длъжностните лица в местния държавен апарат;
6. осъществява общо ръководство и контрол върху стопанската, екологичната, културната, социалната политика на местната държавна изпълнителна администрация;
7. решава по кои въпроси на местното самоуправление да се проведе местен референдум;
8. може да спира решенията на кмета, като в едномесечен срок ги подлага на местен референдум;
9. изпълнява други функции възложени ѝ от Конституцията и законите.

(2) За изпълнение на тези свои правомощия общинската управа приема наредби и разпореждания.

чл. 138. За ръководство на своята работа общинската управа избира свои председател, заместник-председатели и секретар.

чл. 139. (1) За член на общинската управа може да бъде избран всеки български гражданин, който има изборителни права.

(2) Членовете на общинската управа получават възнаграждение за своята работа в управата, което се определя от самата нея.

(3) По време на своя мандат членовете на общинската управа се ползват от имунитет, предвиден в закона за местното самоуправление.

## раздел II

### КМЕТОВЕ

чл. 140. (1) Кметът е общински изпълнителен орган с обща компетентност.

(2) Кметът:

1. възглавява местната държавна администрация и назначава и освобождава от длъжност в предвидените от закона случаи местните държавни служители с одобрението на общинската управа и под контрола на Административния съвет;

2. отменя противозаконните и неправилни актове и прекратява противозаконните и неправилни действия на местната държавна администрация.

3. ръководи изготвянето и изпълнението на общинския бюджет;

4. организира изпълнението на решенията на общинската управа;

5. изпълнява други възложени му от нормативните актове и от държавните органи задължения.

(3) Кметът не може да издава нормативни актове.

(4) За кмет може да бъде избран всеки български гражданин, който има изборителни права.

(5) Кметовете не могат да заемат друга държавна длъжност, да изпълняват ръководна дейност в политическа партия или да извършват друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

(6) Кметовете се ползват с имунитет, предвиден в закона за местното самоуправление.

чл. 141. Със закон могат да бъдат посочени реда и условията при които и други местни държавни длъжности могат да се заемат чрез пряк избор от населението на съответните общини или окръзи.

### раздел III

#### ОКРЪЖНИ СЪВЕТИ

чл. 142. (1) Окръжните съвети работят като съвети на избрани за 4 години пълномощници на съответните общински управи от тяхната територия.

(2) Окръжните съвети решават въпроси от регионално значение, както и такива, които са им предоставени от местните управи.

(3) Окръжните съвети притежават такива правомощия, каквито са им отстъпени от участващите в тях общински управи.

(4) Функциите, компетенциите, структурата и редът за работа на окръжните съвети се определят в договора за тяхното създаване от общинските управи, както и от закона за местното самоуправление.

чл. 143. Общините съобразно потребностите си могат да създават и други форми на обединение за осъществяване на една или на ограничено число функции.

### раздел IV

#### ОКРЪЖНИ УПРАВИТЕЛИ

чл. 144. (1) В определени от Народното събрание териториални окръзи действуват за срок от 5 години окръжни управители, назначени с указ на президента по предложение на правителството, съгласувано със съответните окръжни съвети в териториалния окръг на окръжния управител. Те контролират дейността на изпълнителните органи на централно подчинение на територията на своя окръг, като вършат това в координация с окръжните съвети.

(2) Окръжните управители не могат да издават нормативни актове.

(3) За окръжен управител може да бъде назначаван всеки български гражданин, който има изборителни права.

(4) Окръжните управители не могат да заемат друга държавна длъжност, да извършва дейност в политическа партия, или да осъществяват друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

(5) Окръжните управители се ползват от имунитет, предвиден в закона за местното самоуправление.

чл. 145. (1) В случай на война или на извънредно положение, с указ на Президента изпълнението на правощията на кметовете и на общинските управи на отделни общини може да бъде ограничено, като в тях се установи режим на президентско управление, осъществяван чрез окръжния управител. Ако не бъде потвърдено в едноседмичен срок от Народното събрание с мнозинство най-малко от 2/3 от всички народни представители, това решение на президента губи сила.

(2) Президентското управление може да продължи до 1 година, но не по-късно от прекратяване на обстоятелствата наложили въвеждането му.

(3) Народното събрание, с мнозинство най-малко две трети от всички народни представители, може да дава разрешение за удължаване на срока на действие на режима за президентско управление до прекратяването на обстоятелствата наложили въвеждането му.

(4) Осъществяването на режима на президентското управление се урежда със закон.

#### Част четвърта

### СИМВОЛИ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ:

#### ГЕРБЪ, ПЕЧАТ, ЗНАМЕ, СТОЛИЦА

чл. 146. (1) Държавният герб и държавното знаме символизират единството на българския народ и независимостта и суверенитета на Република България.

(2) Гражданите на Република България са длъжни да почитат държавния герб и държавното знаме и да не извършват действия, които ги оскверняват или изразяват непристойно отношение към тях.

(3) Поставянето на държавния герб и издигането на държавното знаме, както и тяхната защита, се уреждат със закон.

чл. 147. Гербът на Република България е кръгъл, като в средата на тъмночервен фон е изобразен изправен златен лъв.

чл. 148. На държавния печат е изобразен държавният герб, а около него има надписи "Република България" и "Държавен печат".

чл. 149. Знамето на Република България е трицветно: бял, зелен и червен цветове, поставени водоравно. На горния лъв ъгъл на бялото поле е изобразен държавния герб.

чл. 150. Столица на Република България е град София.

#### Част пета

### ИЗМЕНЕНИЕ НА КОНСТИТУЦИЯТА

чл. 151. (1) Изменението и допълнението на тази Конституция, както и приемането на нова Конституция, се осъществява от Конституционно събрание.

(2) То се състои от 300 народни представители.

(3) Решенията за насрочване на избори за Конституционно събрание и за определяне на дневния ред, по който то ще работи, както и проектозакона за изменение, допълнение или отмяна на Конституцията, или приемането на нова, се приемат от Народното събрание по предложение най-малко на 1/4 от народни представители с мнозинство не по-малко от 2/3 от всички народни представители. Това решение не прекратява мандата на Народното събрание.

(4) Народните представители в Народното събрание не могат да бъдат едновременно и членове на Конституционното събрание.

чл. 152. (1) Конституционното събрание се свиква на сесия от Президента и се саморазпуска веднага след изчерпването на предварително определения от Народното събрание дневен ред.

(2) По отношение на работата на Конституционното събрание се прилагат съответните разпоредби на Правилника за организацията и дейността на Народното събрание.

(3) Конституционното събрание изменя, допълва и отменя настоящата Конституция, или приема нова, чрез конституционни декрети, приети на три четения с мнозинство от 2/3 от всички свои членове.

(4) Конституционното събрание не може да заседава в период на война или на извънредно положение.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ, ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 1. Подлежащите според тази Конституция на законодателно уреждане обществени отношения, до приемането на съответни закони, се регулират от съществуващите до нейното приемане нормативни актове съобразно нейните принципи.

§ 2. Противоречащите на тази Конституция заварени нормативни актове, се прилагат съобразно нейните принципи.

§ 3. Правилника за организацията и дейността на Великото Народно събрание остава в сила до приемането на съответния правилник от Народното събрание избрано след влизането в сила на тази Конституция.

§ 4. Избори на ново Народно събрание се провеждат до два месеца след влизането в сила на настоящата Конституция, а за нов президент – до 1 година след това. Мандатът на настоящото Велико Народно събрание се прекратява с приемането на тази Конституция, а този на Председателя на Републиката (президента) и на Заместник-Председателя на Републиката (вицепрезидента) – от момента на полагане на клетва от новоизбрания президент при неговото встъпване в длъжност.

§ 5. Изборите за Народно събрание, президент и за местни органи, се провеждат съгласно избирателен закон, приет от Великото Народно събрание.

§ 6. Проверката на изборите за ново Народно събрание до избирането на Конституционен съвет се осъществява по изключение от мандатна комисия на Народното събрание.

§ 7. При първото избиране на Конституционния съвет, Социално-икономическия съвет, Сметната палата, Административния съвет и Съдебния съвет, се хвърля жребий пълномощията на кои техни членове от съответните квоти да бъдат за по-къс срок, така че впоследствие тези органи да могат да се обновяват по предвидения в тази Конституция начин.

§ 8. До избирането на Върховен касационен съд, функциите му се поемат от Върховният съд.

§ 9. Работещите като съдии, арбитри, прокурори, нотариуси, съдии-изпълнители и следователи, имащи най-малко десетгодишен непрекъснат юридически стаж към момента на влизане в сила на настоящата Конституция придобиват от тази дата статуса на несменяеми съдии.

§ 10. Избори за общински управи и за кметове се провеждат до 1 година след влизането в сила на настоящата Конституция. Дотогава техните функции се изпълняват от действащите към този момент общински органи.

§ 11. Тази Конституция влиза в сила един месец след обнародването ѝ и отменя Конституцията на Народна Република България от 1971 г. /ОЗн., ДВ. бр. 39 от 1971 г.; изм. и доп., ДВ. бр. 6 и бр. 29 от 1990 г./.

КОНСТИТУЦИОНЕН КЛУБ "311"

к. ю. н. Валентин ГЕОРГИЕВ  
 Даниел ВЪЛЧЕВ  
 Георги ДЕНКОВ  
 Димитър РАДЕВ  
 к. ю. н. Росен ТАШЕВ  
 к. ю. н. Янаки СТОИЛОВ

София, септември 1990 година

Зм 70HC / 48.5

№	102-15-149
Дата	22.12.1990г.

**М О Т И В И**

**към Проекта за Конституция на Република България,  
подготвен от Конституционен клуб "311"**

**(Валентин Георгиев, к.ю.н., Георги Денков, Даниел  
Вълчев, Димитър Радев, Росен Ташев, к.ю.н., Янаки  
Стоилов, к.ю.н.)**

- 28. Иван Н. Пучков
- 29. Павел Иванович
- 30. Сергей Иванович
- 31. Павел Иванович
- 32. Иван Иванович
- 33. Александр Иванович
- 34. Александр Иванович
- 35. Павел Иванович
- 36. Павел Иванович
- 37. Павел Иванович
- 38. Павел Иванович
- 39. Павел Иванович
- 40. Павел Иванович
- 41. Павел Иванович
- 42. Павел Иванович
- 43. Павел Иванович
- 44. Павел Иванович
- 45. Павел Иванович
- 46. Павел Иванович
- 47. Павел Иванович
- 48. Павел Иванович
- 49. Павел Иванович
- 50. Павел Иванович
- 51. Павел Иванович
- 52. Павел Иванович
- 53. Павел Иванович
- 54. Павел Иванович
- 55. Павел Иванович
- 56. Павел Иванович
- 57. Павел Иванович
- 58. Павел Иванович
- 59. Павел Иванович
- 60. Павел Иванович

Handwritten signatures and initials corresponding to the list items, including names like 'Иван', 'Павел', 'Сергей', and 'Александр'.

- 61. Теорет. Физика (Часть I)
- 62. Физика (Часть II)
- 63. Математика
- 64. Физика (Часть III)
- 65. Физика (Часть IV)
- 66. Физика (Часть V)
- 67. Физика (Часть VI)
- 68. Физика (Часть VII)
- 69. Физика (Часть VIII)
- 70. Физика (Часть IX)
- 71. Физика (Часть X)
- 72. Физика (Часть XI)
- 73. Физика (Часть XII)
- 74. Физика (Часть XIII)
- 75. Физика (Часть XIV)
- 76. Физика (Часть XV)
- 77. Физика (Часть XVI)
- 78. Физика (Часть XVII)
- 79. Физика (Часть XVIII)
- 80. Физика (Часть XIX)
- 81. Физика (Часть XX)
- 82. Физика (Часть XXI)
- 83. Физика (Часть XXII)
- 84. Физика (Часть XXIII)
- 85. Физика (Часть XXIV)
- 86. Физика (Часть XXV)
- 87. Физика (Часть XXVI)
- 88. Физика (Часть XXVII)
- 89. Физика (Часть XXVIII)
- 90. Физика (Часть XXIX)
- 91. Физика (Часть XXX)
- 92. Физика (Часть XXXI)
- 93. Физика (Часть XXXII)
- 94. Физика (Часть XXXIII)

Handwritten signatures and initials corresponding to the list items, including names like 'Александр', 'Сергей', 'Иван', 'Петр', 'Михаил', 'Андрей', 'Владимир', 'Георгий', 'Дмитрий', 'Алексей', 'Николай', 'Павел', 'Антон', 'Максим', 'Артём', 'Кирилл', 'Игорь', 'Вячеслав', 'Александр', 'Сергей', 'Иван', 'Петр', 'Михаил', 'Андрей', 'Владимир', 'Георгий', 'Дмитрий', 'Алексей', 'Николай', 'Павел', 'Антон', 'Максим', 'Артём', 'Кирилл', 'Игорь', 'Вячеслав'.

- 95. Ваца Дорел
- 96. Ушко Марко
- 97. Емануел
- 98. Паска
- 99. Мител
- 100. Никола
- 101. Антон
- 102. Стефан
- 103. Ваца
- 104. Александру
- 105. Георге
- 106. Александру
- 107. Александру
- 108. Александру
- 109. Александру
- 110. Александру
- 111. ....
- 112. ....
- 113. ....
- 114. ....
- 115. ....
- 116. ....
- 117. ....
- 118. ....
- 119. ....
- 120. ....
- 121. ....
- 122. ....
- 123. ....
- 124. ....
- 125. ....
- 126. ....
- 127. ....
- 128. ....

[Handwritten signatures and initials corresponding to the list items, including names like 'Doriel', 'Marko', 'Emanuel', 'Pasca', 'Mitel', 'Nikola', 'Anton', 'Stefan', 'Vaca', 'Alexandru', 'George', 'Alexandru', 'Alexandru', 'Alexandru', 'Alexandru', 'Alexandru', 'B. AK']



## II.

Представеният проект за нова конституция изхожда от следните основни идейни предпоставки. Конституцията е документ на цялото общество, на всички негови членове, не проповядва идеологически убеждения, а има характер на обществен договор. Това определя и новата ѝ структура. На първо място тя прогласява принципите с общочовешко звучене, които са безспорни и около които ще се обединят всички социални класи и слоеве. На второ място тя прогласява конституционните права, свободи и задължения на гражданите. На трето място установява организацията на държавната власт. Такива са и трите основни структурни единици на предлагания проект за Конституция.

Наред с практическото отсъствие на сериозни разногласия по декларираните в конституцията принципи, не може да не отбележим, че твърде често тяхното интерпретиране и предлаганите въз основа на тях конкретни нормативни решения разкриват дълбоки и нерядко непримирими идейни различия.

На първо място сред основните принципи е проблемът за формата на държавно управление – монархия или република, Въпреки че идеята за парламентарната монархия не е толкова абсурдна, колкото изглежда на пръв поглед, републиканският принцип в съвременната българска държава едва ли би могъл да бъде поставен под сериозно съмнение. Републиканската форма на управление съответствува в най-голяма степен на превърналата се в общочовешка ценност класическа либерална идея за равенството между хората. Запазването на републиката би съответствувало и на последователното прилагане на принципа за народния суверенитет, би отговаряло на съвременните тенденции в развитието на държавността и би внесло необходимата гъвкавост, динамизъм и отговорност в политическия живот.

Ето защо предлаганият проект предвижда запазване на Републиката.

На второ място в проекта е прогласен принципът на народния суверенитет (чл.1 ал.3). Известно е, че този принцип черпи своите теоретични основания от една от големите политико-правни концепции на XVIII век. В наши дни принципът на народния суверенитет се доближава и до идеите за обществената солидарност. Конституцията е не само най-висш юридически акт, но и "обществен договор". Това поставя акцента върху правата и свободите на човека, върху възможностите за тяхното осъществяване, върху тяхната защита. Ето защо идеята за народния суверенитет, залегнала в проекта е ценностен критерий за легитимността на държавната власт от гледна точка на свободата на индивида и неговите възможности за участие в политическия процес.

Авторите смятат, че развитието на обществото е естествено-исторически процес, който не се вмества в изкуствено догматизирани и доктринално ограничени схеми. Поради това проектът за нова конституция е очистен от самоцелни понятия и излишна дефинитивност. Използвани са понятия, които отразяват съществуването на универсални общочовешки ценности. Става дума преди всичко за дефинирането на съвременната държава като "социална и правова" (чл.1 ал.1) – две характеристики, които биха могли да служат като надежден ориентир при създаването и прилагането на конституционните текстове. Социалният и правовият характер на държавата като отрицание на тоталитарната държавност и в същото време като корекция на класическите либерални идеи от миналото столетие, биха представлявали норма в работата на целия държавен механизъм. Идеята за "социалната държава" дава възможност за приобщаване към европейската политическа, икономическа и културна традиция.

Тя позволява да се потърси съчетаване на класическите либерални ценности с необходимостта от поддържане на определен социално-икономически минимум за индивида. Характеризирането на държавата като "правова" пък подчертава онези нейни белези, които ни позволяват да я разгледаме като институционален израз на гражданското общество. От гледна точка на обвързването на държавата с правото, идеята за "правовата държава" ще утвърди самостоятелната ценност на нормативните регулатори в държавноорганизираното общество и особено \_\_\_\_\_ място на конституцията в правната система.

В проекта за нова конституция напълно е реабилитиран принципа за разделение на властите (чл.4 ал.2). Потърсена е обаче една по-точна формулировка на идеите, залегнали в него, за да се избегне спорното понятие "власти". Приет е изразът "разделение на държавните функции и взаимен контрол между органите, които ги осъществяват". Смятаме, че в проекта този принцип е не само деклариран, но намира нормативен израз и развитие в конкретните конституционни текстове. Така "разделението на властите" се превръща в надеждна гаранция срещу естествения стремеж към надмощие на отделните държавни органи.

В проекта за конституция са прокламирани и такива фундаментални принципи, като отделяне на политическите, религиозните и другите обществени организации от държавата (чл.4 ал.1); равенство на гражданите пред закона (чл.7); пряко действие на конституционните норми; ролята на труда като основен обществено-икономически фактор (чл.8); опазването на природата като едно от важните условия за съществуването на обществото и човека (чл.9). Като конституционен принцип се признава и значението на науката, образованието и изкуството за свободното развитие на личността и за утвърждаването на

общочовешките ценности (чл. 10). Конституционното закрепване намират и няколко принципа, засягащи външнополитическия аспект в дейността на държавата – съгласуването на правовия ред в Републиката с общопризнатите принципи и норми на международното право, както и с договорите, по които тя е страна (чл.11); отричането на войната като средство за решаване на международните спорове (чл.12 ал.1); решаването на въпросите за членство на страната в политически и икономически съюзи чрез национален референдум (чл.12 ал.3).

В Част втора на проекта за Конституция е очертана разгърнатата система от права и свободи на личността. Подробното положително уреждане на тези права и свободи от правно-техническа гледна точка е за предпочитане пред гарантирането им чрез конституционна забрана по законодателен път да се навлиза в сферата на индивидуалната свобода. Създаването на пълен каталог на основните права и свободи облекчава законодателното им уреждане и изчерпателно посочва случаите, когато такова уреждане е допустимо. По този начин се създава гаранция, че конституционнозакрепените права и свободи на личността няма да бъдат мълчаливо отменяни чрез създаване на тежки законови процедури за тяхното реализиране и се облекчава тяхната защита, включително и по реда на конституционния надзор. Не на последно място следва да отбележим, че нашата национална правна традиция ни приобщава към континенталното правно семейство, за което е характерен предлаганият подход. Не бива да отминаваме и факта, че самото конституционно провъзгласяване на целия каталог от естествени и неотменими права на личността, част от които бяха дълго време отричани у нас, би имало принципно политико-идеологическо значение.

Един от най-спорните въпроси в конституционната теория

и практика е въпросът за системата на основните права и свободи на личността. Без съмнение в тази система на преден план излиза проблемът за българското гражданство. Гражданството като основополагаща правна връзка между индивида и държавата е предпоставка за възникването на ред права и задължения, вкл. конституционните. Ето защо в проекта проблемите на гражданството са изведени в глава първа на частта, третираща основните права и свободи на личността (чл. 13 и 14). Предвидено е, че правата и свободите, прокламирани в нея, се отнасят до всеки човек на територията на Републиката, доколкото изрично не е предвидено, че техни носители могат да бъдат само български граждани.

В конституциите на модерните държави прокламирането на свободата на личността и нейната неприкосновеност е изведено на преден план. Разделението на личните права и свободи от политическите е твърде условно, поради което те са обединени в една глава в проекта.

Личните и политическите права и свободи обхващат класическите естествени и неотменими права на човека, правата и свободите от т.нар. "първо поколение". Естествено-правните концепции за продължителен период от време бяха практически изоставени от българската правна наука, което предопредели завладяването на юридическото пространство от правния позитивизъм. Но при състояния на крупни политически и социални промени в обществото естествено-правните идеи преживяват своеобразен ренесанс и печелят голям брой привърженици със своята хуманна насоченост. Те дават добра теоретична основа за критика на отиващия си обществен, политически и правен порядък. Ръководейки се от разбирането, че правата на човека са изначални стойности, вечни категории и са априорни по отношение на юридическия акт, който ги санкционира, естестве-

ното право служи като надежден коректив при изграждането и функционирането на всяка правна система.

В проекта са закрепени всички класически лични и политически права и свободи, включително неприкосновеността на личността (чл.15-16), жилището (чл.17), кореспонденцията и съобщенията (чл.18); свободата на придвижване във и извън страната (чл.19); свободният избор на местоживееене; свободата на мнение във всичките й проявления (чл.20); свободата на организиране (чл.23) и, разбира се, избирателното право. Съдържанието на тези права и характерът на гаранциите, с които са придружени, са съобразени с достиженията на съвременната юридическа мисъл в тази област.

Особено внимание в проекта е отделено на правата от т. нар. "трето поколение" – правото да се получава и разпространява информация (чл.22), правото на личен живот (чл.25) и т.н. Наред със защитата от страна на държавата създадени са възможности всеки да може да защити свои или чужди права от неправомерно нарушаване.

В проекта за нова конституция изрично е закрепено и гарантирано правото на частна собственост, стоящо в основата на свободата на личността като независим член на гражданското общество (чл.40 и 42). Това право и свързаните с него вещни права могат да се отчуждават или ограничават само в изключителни случаи (чл.42 ал.3) и то по ред, предвиден от закона и след предварително предоставяне на справедливо обезщетение.

Социално-икономическите и културните права и свободи, или т.нар. права от "второ поколение", са изрично закрепени в проекта. Централно място сред тях заемат правото на труд и свободата при избор на професия (чл.34 ал.1). Уредени са и основните социални права, отнасящи се до признаването на

семейството като равноправен съюз между мъж и жена и до отглеждането и възпитанието на децата (чл. 46). Създаването на съвременна система за социално осигуряване (чл. 36), на модерно здравеопазване (чл. 48) и достъпно образование (чл. 51), също са получили необходимата конституционна опора.

Конституционните задължения са уредени в последната глава Четвърта на проекта. Посочено е задължението за спазване на конституцията и законите (чл. 53); задължението при упражняването на собствените си права и свободи, никога да не засяга неправомерно чужди права и свободи (чл. 54). Защитата на Републиката, изплащането на данъчните и другите имуществени задължения към държавата, както и добросъвестното изпълнение на възложена държавна служба, като основни задължения на гражданите и практически съществуващи във всяка конституция са залегнали и в настоящия проект.

В част трета от проекта "Организация на държавната власт" е очертана системата от държавни органи, механизмите на нейното функциониране, компетенциите на основните органи и взаимоотношенията между тях. Решението на този проблем е търсено на основата на разделението на държавните функции и взаимния контрол на органите, които ги осъществяват. Стремелът е бил да се съчетаят демократичното начало с необходимия за компетентното ръководство на обществото професионализъм.

В проекта законодателната власт заема своето естествено място в организацията и функционирането на държавата. Парламентът е ~~като~~ един от най-демократично избраните държавни органи и поради това е легитимен да приема най-важните държавни решения, да закрепва чрез закона общите правила в живота на обществото.

В проекта за нова конституция Народното събрание е еднокамерен орган (чл. 53 ал. 1). Втората камара възниква исто-

рически като компромис между противостоящи социални групи при зараждането на парламентаризма. Впоследствие на втората камара се възлага и друга роля – да съдържа прекалено радикалните увлечения на долната камара и да гарантира определена правна сигурност за социалния елит. В държавите с федеративно устройство втората камара има задачата да представя и съгласува воите на субектите на федерацията. В съвременна България не съществуват сериозни основания за създаване на двукамарен парламент, поради което едно подобно решение по-скоро би усложнило работата на Народното събрание, отколкото да постигне компетентност и стабилност в дейността му.

Народното събрание не бива да бъде безконтролен и неограничен във възможностите си орган. Над него стои властта на народа, народната воля, която получава институционализиран държавноправен израз преди всичко в конституцията. Ето защо в проекта парламентът няма възможността да създава, изменя и отменя конституцията. Предвидено е Конституционно събрание, което от теоретична гледна точка е институционален израз на учредителната власт на народа. По този начин конституцията би била в по-голяма степен защитена от конюнктурни въздействия, би получила по-висока устойчивост. Такъв ред за създаване, изменение и отмяна на конституцията би съответствувал и на българската конституционна традиция и е особено необходим в нестабилната съвременна политическа обстановка. В систематичен план уредбата на Конституционното събрание е обособена в отделна пета част (чл. 152–153).

Институтът на конституционният надзор е неразделна част от механизмите на съвременната демократична държава. Производният учреден характер на всички държавни органи, в това число и най-демократично формираните законодателни събрания, предопределя необходимостта те да бъдат създавани и



да функционират въз основаИ в рамките на конституцията. Народното събрание не би могло само да извършва обективен контрол за конституционосъобразност на собствените си актове. То би било заинтересована страна в евентуален спор за конституционосъобразност и наредѢ това се намира под пряк политически натиск. Политическият нюанс, който неминуемо би присъствувал в тълкуването на конституцията от парламента, би поставил под съмнение нейното последователно и правилно прилагане.

Общите тенденции в развитието на института на конституционния надзор през последните десетилетия сочат предпочитание към създаване на специализирани органи за конституционен надзор. Предвид на липсата на конституционна традиция в това отношение и с оглед на немалките деформации, нанесени на правната ни система, би било уместно да се създаде извънсъдебен орган, осъществяващ предварителен надзор за конституционосъобразност. Това би съответствувало на спецификата на политическите условия у нас – недостатъчно укрепване на самостоятелността на отделните "власти", неизживяната още идея за всесилния парламент, изразяващ народната воля, принадлежността на българското право към континенталното правно семейство. Ето защо в проекта Конституционният съвет се произнася по конституционосъобразността на законите служебно, преди влизането им в сила. Тази процедура дава възможност Народното събрание само да отстрани дефектите в обявения за неконституционосъобразен акт и е предпоставка за по-голяма стабилност на правопорядъка в обществото.

В проекта е предвидена и една нова за нашата конституционна практика държавна институция – парламентарен защитник на човешките права (омбудсмен, народен защитник). Този орган ще проверява всички предоставени на народните представители

сигнали за нарушаване на конституционните права и свободи на гражданите от страна на държавни органи, както и за вземането на съответни мерки (чл. 83 и 84). Извършването на тази дейност от парламентарния защитник би разтвърсило Народното събрание от нея и би направило сформирването на специални парламентарни анкетни комисии до голяма степен ненужно. Обобщената информация, която парламентарният защитник би трябвало да изнася всяка година, би дала възможност в парламента да се изгради ясна представа за тенденциите в спазването на конституционните права и свободи от страна на държавните органи.

В останалата си част уредбата на дейността и компетенциите на Народното събрание в проекта са взаимствувани от традиционните принципи на парламентаризма. Наред със съществуващия и сега институт на имунитета на народните представители, в конституцията са предвидени и други два института, свързани с депутатския мандат – несъвместимост и неизбираемост (чл. 65). Лицата, заемащи определени в изборителния закон държавни длъжности, не би трябвало да могат да се кандидатираат за народни представители, ако не ги напуснат в определен от закона срок. Недопустимо е също така по време на своя мандат депутатите да заемат друга държавна длъжност, да участвуват в ръководството на стопанска организация, получаваща поръчки или финансирана от държавата, или да извършват друга платена дейност, с изключение на преподавателска, научна, литературна, художествена, артистична или спортна.

Особено внимание проектът за новата ни конституция отделя на законодателния процес. Правото на законодателна инициатива е предоставено само на народните представители и правителството, каквото е класическото парламентарно решение

(чл. 79). Самите законопроекти се разглеждат на две четения в строго определени срокове, преминават през одобрението на Конституционния съвет и се промулгират от Президента. При днешното ниво на развитие на демократичните процеси у нас, едва ли е уместно създаването на възможности за делегирано законодателство.

В проекта за новата конституция са запазени и развити характерните за парламентаризма процедури по поставяне на въпрос (интерогации) и запитвания (интерпелации), изслушване на министрите, съставяне на анкетни комисии и др.

Проблемите на начините на формиране, компетенциите и взаимоотношенията на държавния глава и правителството с другите държавни органи, както и помежду им, заемат в проекта централно място при очертаването на системата от държавни органи. Цялостното и последователно приложение на принципа за разделение на властите е съчетано със стремеж към една модерна, освободена от догматизъм негова интерпретация.

Едва ли днес някой поставя под съмнение предимствата на едноличния държавен глава – фигура, утвърдила се по безспорен начин в съвременния конституционализъм. Ето защо проектът в глава шеста очертава един принципно нова президентска институция, заемаща особено място сред другите висши държавни органи (чл. 91-98). Един относително силен Президент, формиран пряко от избирателите, ще притежава сериозни възможности за въздействие върху политическия процес. Той би могъл успешно да претендира за лидерство на една четвърта, все още спорна в теоретично отношение, "власт", която условно можем да наречем балансираща, арбитражна. По този начин би бил направен опит за съчетаване на общите тенденции в развитието на съвременния конституционализъм, насочени към подчертаване на независимостта и засилване на правомощията

на Президента, и естествено формираното се в нашето общество недоверие към всяка силна еднолична власт, останало като реакция срещу авторитарните методи в ръководството на обществото в тоталитарната държава.

Взаимоотношенията между Президента и Народното събрание според проекта не са в класическите за парламентарната република рамки. Възможностите на Президента да разпусне Събранията са ограничени и обвързани с наличието на определени предпоставки, които са белег за невъзможността на парламента да осъществява ефективно своите функции или за изгубване на обществената подкрепа, необходима за неговата легитимност (чл. 94 ал.1 т.4). Най-силното контролно правомощие на Президента по отношение на актовете на Народното събрание е правото му да ги подлага на превентивен контрол. Това правомощие може да бъде упражнявано по преценка на самия Президент, когато счита, че определен акт на Народното събрание противоречи на националните интереси. Подлагането на национален референдум на акт на парламента е обвързано с определени конституционно-правни последици от вота на избирателите. Тези последици засягат преди всичко необходимостта от персонална промяна в един от двата органа – Народното събрание или Президента. По този начин резултатите от референдума биха могли да се преценят като своеобразен косвен блям, поставящ под сериозно съмнение единия от двата органа. Тези последици са необходими и като гаранция, че правомощието ще бъде упражнявано само в изключителни случаи, когато това наистина се налага за защита на националните интереси.

В проекта Президентът няма право да издава общи нормативни актове. Едно подобно правомощие не би съответствувало на неговата арбитражна, балансираща функция. Едва ли е уместно да се създава и институтът на контрадигната.

Вместо този институт, черпещ исторически основания от неотговорността на монарха, хармонизирането между актовете на Президента и политиката на правителството е търсено в обвързването на част от правомощията на Президента с предложения от страна на Министерския съвет или на отделни министри.

Фигурата на вицепрезидента традиционно осигурява стабилност на президентската институция като предотвратява предсрочни президентски избори. Нашата политическа действителност е друга. Политическите процеси са динамични, практическото оформяне на функциите и компетентностите на отделните държавни органи ще продължи и след приемането на новата Конституция. В тези условия хипотетичното провеждане на предсрочни президентски избори в проекта е предпочетено пред възможността "човекът в сянка" да започне да изпълнява президентските правомощия. За периода от време до провеждането на предсрочни президентски избори, функциите му се изпълняват от Председателя на Конституционния съвет (чл. 96).

Проектът предвижда изпълнителната власт да бъде оглавена от отговорен пред Парламента Министерски съвет. В тази насока е следвана класическата парламентарна традиция. Тук обаче е предвиден коректив – изрична забрана Министерският съвет да дава първично регулиране на обществените отношения. Това се налага от твърде силната тоталитарна инерция на изпълнителната власт, когато с подзаконови актове се законодателстваше. В тази насока е и забраната ведомствените нормативни актове да имат извънведомствено значение.

Проектът за бъдеща конституция възприема и институтът на служебното правителство (чл.104 ал.2). То ще работи до избора на ново правителство от Народното събрание или с подготовката на нови парламентарни избори. Служебното правителство трябва да има технократски характер и персонално да ве

комплектова от главните секретари на съответните министерства.

Повишаването на компетентността на държавното управление не може да бъде осъществено без създаването на специализирани централни органи с експертни и консултативни функции. Ето защо проектът за конституция предвижда създаването на Сметна палата и Социално-икономически съвет. Първият орган ще консултира Народното събрание и Министерския съвет във финансово-кредитната и банковата сфери и ще контролира изпълнението на държавния бюджет. Вторият ще съгласува интересите на работниците, представлявани от профсъюзите, от една страна и собствениците, представлявани от своите обединения – от друга. Сметната палата исторически е доказала своята оправданост при действието на Търновската конституция, а Социално-икономически съвет имат редица страни с пазарна икономика и стабилна конституционна практика. Предвидено е комплектоване на посочените органи по начин, който ще изключи възможността те да попаднат под зависимостта на някой от държавните органи.

Проблем на бъдещия ни политически живот е и създаването на компетентна, независима от политическите партии администрация. За стабилността на държавните служители би спомогнал предвиденият от проекта специален орган – Административен съвет, под чийто контрол да бъдат действията, свързани със службното положение на държавните служители. Предвидени са и други мерки за осигуряване на независимостта и безпристрастността на държавните служители – разумни ограничения за политическата им дейност, както и забрана да заемат друга държавна длъжност или да упражняват платена дейност (с изключение на творческата).

В проекта изключително подробно е уредена системата

от органи, които традиционно съставляват съдебната власт: съдилищата, прокуратурата, следствието, съдебните служби. Съдебната власт е институционният израз на правовата държава. Ето защо при нейното конституиране проектът предвижда ред изисквания, преминали практическия изпит на времето в демократичните държави.

На първо място, стабилността на съдебната власт изисква съдиите да бъдат несменяеми. Ако съдийският мандат е срочен, ако съдията трябва периодично да доказва своята "популярност", то той би се побоил да влезе в конфликт с останалите държавни органи, с политическите партии или с други обществени сили, от което би пострадала законността. Ето защо съдиите могат да придобиват след определен стаж статута на несменяемост, който да може да се отнема само при извършване на престъпление или други обстоятелства, несъвместими с престижа на професията, които обаче, да са ограничително очертани в закона (чл. 121). Статутът на несменяемост се дава и се отнема единствено от независим орган – Съдебен съвет, създаван на паритетни начала от Парламента, Президента и Върховния касационен съд. Съдебният съвет избира също така и съдиите-следователи и прокурорите. Не е удачно прокуратурата и следствието да бъдат самостоятелни системи или пък да влизат в рамките на други системи. В проекта те са елементи от съдебната власт, без обаче това да означава административно сливане или пък промяна на мястото им в наказателния, гражданския и административния процес.

На второ място, предвижда се възстановяването на триинстанционното съдебно производство, което да се осъществява от районни, окръжни, апелативни съдилища и от Върховен касационен съд (чл. 117). Съдебната система е единна, като включва в себе си и стопански и административни съдилища.

Върховният касационен съд според проекта притежава правата на висш съдебен орган с право на ревизия по извънредните способности, право да констатира и прогласява несъобразността със законите на всички актове на изпълнителната власт, включително и на Министерския съвет. Върховният касационен съд обаче, за разлика от нашия сега действащ Върховен съд, няма правото да издава тълкувателни постановления и решения, тъй като те имат административен нюанс и ограничават свободата на съдийската съвест.

Местното самоуправление е една от традиционните сфери на конституционно регламентиране. Тук проектът също предвижда решителни промени, които ще доближат нашата страна до модела, характерен за демократичните страни.

Общинските съвети са предвидени като пълноправни органи на местно самоуправление. Като правило те решават всички въпроси от местно значение, като по изключение и само с изричен закон решаването на отделни въпроси може да бъде отнесено към компетентността на централните държавни органи (чл. 135).

Принципно е променен и самият начин на действие на съветите. Съставени от непрофесионалисти и заседаващи 5-6 пъти годишно сегашните съвети трябваше да материализират утопичната идея за сливане на държавната власт със самото население по места. Новите общински органи ще бъдат общинската управа и кметът (чл. 136). Общинската управа ще контролира назначаването на местната администрация и ще решава принципните въпроси на местното самоуправление. Тя ще контролира стопанишването и разпореждането с общинската собственост, ще гласува местния бюджет, ще установява размера на местните данъци и такси. Кметът ще възглавява местната администрация, ще ръководи изпълнението на общинския бюджет и на решенията на об-



щинската управа.

По нов начин ще става и формирането на окръжните съвети. Те ще се изграждат като съвети на пълномощниците на съответните общински управи от тяхната територия (чл. 143). Договорното формиране на окръжните съвети от съответните общински управи ще позволи всеки окръжен съвет да притежава само отстъпените (делегираните) от общините правомощия. По този начин окръжните съвети ще се превърнат в истински органи на местно самоуправление, а не в трансмисии за осъществяване на централната власт, каквито са понастоящем.

Координацията на дейностите, които са на централно подчинение, изисква въвеждането на институцията на окръжните управители. Проектът предвижда те да се назначават с указ на Президента по предложение на Министерския съвет и да не могат да издават нормативни актове. Окръжните съвети, кметовете и общинските управи (чл. 145) са независими от окръжния управител и от ръководените от него административни звена.